

Storend in dit boek is echter de manier waarop deze duidelijke analyse gebracht wordt. Door de talrijke herhalingen, het gebruik van korte fragmenten — waarvoor de auteur zich overigens verontschuldigt — en het opnemen van lange gedichten is het boek niet erg leesbaar geworden. Pas na enkele malen doorlezen van het boek komt de uitstekende, maar in een menigte feitjes verstopte analyse uit de verf.

Marc van Kuik

P. Baggen, *Vorming door wetenschap. Universitair onderwijs in Nederland 1815-1960* (Dissertatie Nijmegen 1998; Delft: Eburon, 1998, 205 blz., ISBN 90 5166 650 0).

Voor zijn dissertatie is R Baggen op zoek gegaan naar de kenmerken van het universitaire onderwijs na het intermezzo van de inlijving bij het Franse keizerrijk. De centrale stelling van dit helder en met veel gevoel voor systematisering geschreven boek is in enkele zinnen te vatten. Nadat het Organiek Besluit van 1815 'zelfstandig leren denken' tot doelstelling van het hoger onderwijs en wachtwoord van het overheidsbeleid had gemaakt, verschoof het academische vormingsideaal bij de wet op het 'hooger onderwijs' van 1876 naar 'zelfstandig leren praktiizeren', en bij de wet op het 'wetenschappelijk onderwijs' van 1960 naar 'zelfstandig leren onderzoeken'. Die mooie drieslag suggereert weliswaar een rechtlijniger en doelbewuster hoger-onderwijsbeleid dan feitelijk werd gevoerd — men leze daartoe voor de laatste periode de Rotterdamse dissertatie van J. W. Foppen, *Gistend beleid* (Den Haag, 1989), hier nauwelijks gebruikt. Maar ze geeft wel goed aan dat de wetgever op cruciale ogenblikken heldere doelstellingen formuleerde, na overleg met adviescommissies die beslist niet achter de feiten aanliepen.

Vooral vormt ze een expliciete kritiek op de cultuurpessimisten die de universiteit tot in een recent verleden een ivoren-torenmentaliteit hebben aangewreven. Overtuigend laat Baggen zien dat daarvan bij het beleid in elk geval geen sprake was. Integendeel, ook voordat de universiteit een massabedrijf werd, reflecteerde de hoger-onderwijspolitiek met een verrassende snelheid de ontwikkelingen in de samenleving. Het ideaal van 'zelfstandig leren denken' situeert hij (in een naar mijn smaak wat al te uitvoerige aanloop) al in de vroegmoderne tijd maar pas in de achttiende eeuw komt het aloude humanistische vormingsideaal door de dynamisering van de wetenschappen expliciet in dat teken te staan. De intussen reeds opkomende 'realistische' (dat wil zeggen werkelijkheids- en praktijkgerichte) vormen van opleiding maken dan een vorm van institutionalisering door die door de wet van 1876 wordt gelegitimeerd met een nieuw vormingsideaal, het 'zelfstandig praktiizeren' als wetenschappelijk gevormd beroepsbeoefenaar. Praktijkgerichtheid wordt dan erkend als integraal bestanddeel van een wetenschappelijke opleiding. Mede door de groei van het natuurwetenschappelijk onderzoek, door de nieuwe wet gestimuleerd, komt het onderzoek zelf dan steeds meer centraal te staan. In 1960 wordt de geschiktheid daartoe als een kenmerk van de perfecte academicus gedefinieerd en wordt de universiteit daar welbewust naar ingericht. De drie door Baggen geformuleerde idealen zijn niet zonder meer cumulatief, al overlappen ze elkaar in de tijd natuurlijk wel. Globaal wisselen ze elkaar echter af, en het valt te verwachten dat dit proces zich in de toekomst voortzet.

De invalshoek van dit bewust wat ontmythologiserend geschreven boek is niet sociaal- of cultuur- maar pedagogisch-historisch. Het is gericht op analyse van beleidsdoelen in wisselwerking met brede maatschappelijke ontwikkelingen en met de vormen van institutionalise-

ring van onderwijs. Het bronnenmateriaal bestaat voornamelijk uit tijdsgeschriften en wets-teksten, maar eigenlijk wordt de benadering gestuurd door secundaire literatuur. Dat is geen bezwaar in zoverre als Baggen de Nederlandse en internationale universiteitshistorische literatuur goed blijkt te kennen en zijn wat strakke synthese regelmatig aan de institutionele praktijk toetst. Desondanks zijn er wel wat bedenkingen tegen de gevolgde benadering aan te voeren. De stijl, toch al wat schools, lijdt onder zijn grote stelligheid. Een container-begrip met een veelheid van historisch bepaalde begripsinhouden, zoals 'humanisme', wordt nauwelijks geproblematiseerd maar vooral als synoniem voor 'traditionele vorming' gebruikt. Nieuwe instituties worden wel wat snel als belichamingen van nieuwe idealen beschouwd. Citaten nemen nogal eens de plaats in van debat. Behalve in termen van globale maatschappelijke ontwikkelingen wordt in het boek weinig gediscussieerd met de bestaande historiografie. Zoals vaak in sociaal-wetenschappelijke literatuur over historische thema's worden rijp en groen door elkaar opgevoerd als bewijsplaats. Mede daarom klinkt de beschreven ontwikkeling soms wat te logisch om voor een historicus aannemelijk te zijn. Zo bijvoorbeeld in de talrijke passages over de als zeer conservatief geduide rol van het Latijn als academische gebruikstaal. Het behoud daarvan heet zelfs de belangrijkste verklaring voor de kloof tussen 'humanistische' en 'realistische' (Nederlandstalige) opleidingen. Geschiedschrijving komt echter tot stand in een interactie tussen conceptualisering, verbeelding, en empirisch onderzoek. Dat laatste leert dat het Latijn niet alleen een klassieke of een statusaai was, maar ook en vooral de communicatietaal van de geleerde wereld, en als zodanig lange tijd beslist niet dood. Bovendien werd de tegenstelling fors getemperd door de rol van het Frans als *lingua franca* van de republiek der letteren en later als dominante taal van de internationale cultuur. Door zijn aandacht geheel op de beleidsvorming rond de universiteiten te richten, verliest de auteur wel eens uit het oog dat de academische institutie gedragen werd door een academische gemeenschap die niet in het universitair bestel opging maar ook daarbuiten nog leven had. Wie behoefte heeft aan enkele grote lijnen, vindt hier echter een suggestieve gids.

Willem Frijhoff

E. W. A. Henssen, ed., *Het corps als koninkrijk. 150 Jaar Delftsch studenten corps* (Hilversum: Verloren, 1998, 336 blz., f59,-, ISBN 90 6550 580 6).

Het gedenkboek dat de senaatscommissie van het DSC bij het honderdvijftigjarig bestaan wilde uitgeven, moest een werk met meerwaarde zijn. Het moest, zoals eerdere gedenkboeken, aantrekkelijk zijn voor leden en oudleden, maar daarnaast een wetenschappelijke geschiedschrijving van het corps bieden. Om aan die eis te voldoen werd een 'hooglerarencommissie' bestaande uit Baudet, Frijhoff en Otterspeer geformeerd, die samen met de senaatscommissie een opzet bedacht. Vervolgens werd zowel een aantal auteurs uit eigen gelederen als enkele historici en andere professionele schrijvers verzocht bijdragen te leveren.

Het fraai vormgegeven resultaat heeft zoals te verwachten een hybride natuur. Historische artikelen worden afgewisseld door journalistieke bijdragen en beschouwingen van leden en oudleden. De historische hoofdstukken omvatten een 'geschiedenis in vogelvlucht' (Henssen), een artikel over de beeldvorming over het corps (Vis), twee bijdragen over herkomst, studieverloop en carrière van de Delftse corpsstudenten in respectievelijk de negentiende en de na-oorlogse twintigste eeuw (Caljé), en een hoofdstuk over de lustra (Hendriksen). Meer journalistiek is een artikel geschreven door het schrijverscollectief KSTvHP, dat op basis van persmateriaal en interviews de relatie tussen corps en burgersamenleving in de afgelopen decennia